

יעקב זיסברג

מלחמת בזק

ספר שופטים פותח במלחמת בזק. מדוע התחיל הספר דווקא בה? האם רק משום שהייתה המלחמה הראשונה לאחר מות יהושע מבחינה כרונולוגית, או שמא יש בה ייחוד ומסר נוסף?¹ כן תמוה, מדוע מאריך הכתוב ומספר על אדני בזק: כיצד נתפס, מה היה עונשו ומה אמר, פירוט שלא מצאנו כמותו במלחמות האחרות.

ראשוניותה, ייחודה וחשיבותה של מלחמה זו

מלחמת בזק היא המלחמה הראשונה לאחר מות יהושע. מייחד אותה מיקומה במעבר בין ספר יהושע לספר שופטים. יש לה ייחוד בסגנון ובתוכן, ומתואר בה שינוי בהנהגה העוברת משבט אפרים לשבט יהודה. שינוי נוסף התרחש באותה תקופה: ההנהגה שוב אינה ביד מנהיג יחיד – יהושע, אלא ביד שבט. על עניינים אלה ודברים נוספים נעמוד בהמשך.

הביטויים "וַיַּעַל [...] וַיִּתֵּן ה' מופיעים בתיאור קרב זה בלבד ואינם מופיעים בתיאור ששת הקרבות האחרים שעליהם מסופר בהמשך הפרק (פסוקים ח–יח).² נראה שהסיבה לכך היא שמלחמת בזק שתחילתה בשאלה בה' (אורים ותומים): "מִי יַעֲלֶה לָנוּ" והמשכה בתשובת ה': "יְהוֹדָה יַעֲלֶה" היא גם המשך לתקופת יהושע והשלמת כיבוש המקומות שעדיין לא נכבשו. זו גם המלחמה הראשונה הנערכת מבחינה כרונולוגית לאחר מות יהושע.³ נבהיר זאת.

עניינו של פרק א בספר שופטים הוא השלמת כיבוש המקומות שלא נכבשו ע"י יהושע: "וְהָאֲרָץ נִשְׁאַרְהָ תְּרַבָּה מְאֹד לְרֵשֶׁתָּהּ" (יהושע יג, א). את חשיבות מלחמת בזק הסביר רש"י בהיותה משלימה את ספר יהושע, ואת שאלת בני

1 מה עוד שאין הכתוב מתאר קרב או דבר מיוחד.

2 היו שהוסיפו, שהמבנה החוזר בספר שופטים הוא: חטא, עונש ותשובה. ישראל חוטאים, נענשים על ידי אויב המשעבד אותם (זועקים אל ה'), וה' מקים שופט המושיע אותם. במלחמת בזק אין חטא ואין שופט מושיע; מדובר על מלחמה לכיבוש הארץ. אולם מבנה זה מתחיל רק מפרק ב והלאה בימי השופטים ואינו מאפיין את מה שנוכח בפרק א, לפני קום השופטים.

3 כן כתב הרמב"ן (דברים לג, ז): "עוד ירמוז הכתוב למלחמתו הראשונה אל הכנעני שאמר השם 'יהודה יעלה בתחלה'".

ישראל, "מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם בו" (שופטים א, א), כהשלמת מצוות כיבוש ארץ ישראל, "על מקומות שהפלו בגורל ועדיין לא נכבשו". לעומתו, הרלב"ג הסביר שחשיבות המלחמה קשורה בכך שהתרחשה לאחר מות יהושע:

כי במלחמה הראשונה שורש גדול לשאר המלחמות, וזה שאם ינוצחו ישראל במלחמה הראשונה יאמרו הנשארים מהגוים ההם, "סר צלם מעליהם" (במדבר יד, ט) והתחזקו להילחם בהם; ואם ינצחו אותם, יפיל העניין מורך לב בגויים ההם וינצחום ישראל בקלות. כלומר, המיוחד במלחמה זו הוא בהיותה מלחמה ראשונה מול הכנעני לאחר מות יהושע ו"שורש גדול לשאר המלחמות". אם ינוצחו ישראל, ייעלם הפחד הפסיכולוגי שהיה קיים בקרב עמי כנען מפני בני ישראל,⁴ והם יתחזקו להילחם בישראל; ואם ינצחו ישראל, יכבשו בקלות את המקומות שעדיין לא נכבשו.⁵ זאת ועוד, עמים משועבדים היו נוהגים למרוד בעם המשעבד לאחר מות המלך, כשהמצב בממלכה היה לא יציב עקב מאבקים פנימיים. לאחר מות יהושע היה חשש שעמי כנען ירימו ראש ויפרקו עול, ומכאן חשיבותה של המלחמה הראשונה.

יהודה יעלה – שינוי בהנהגה

"ויהי אחרי מות יהושע וישאלו בני ישראל בה' לאמר מי יעלה לנו אל הכנעני בתחלה להלחם בו. ויאמר ה' יהודה יעלה הנה נתתי את הארץ בידו" (שופטים א, א-ב).

בפתיחת ספר שופטים היוזמים והשואלים את ה' הם ישראל. יש כאן שינוי לעומת ספר יהושע. בספר יהושע לפני כל מלחמה ה' מדבר עם יהושע, אומר לו לא לפחד ומבטיח שינצחו במלחמה. לדוגמה, במלחמה נגד חמשת מלכי הדרום נאמר: "כי בידך נתתים לא יעמד איש מהם בפניך" (יהושע י, ח); במלחמה נגד מלכי הצפון נאמר: "אנכי נתן את כלם חללים לפני ישראל" (שם יא, ו).⁶ הסיבה

4 "חיל אֶחָז יִשְׁבִּי פִלְשֶׁת [...] נִמְגּוּ כָל יִשְׁבֵי כְנָעַן תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימַתָּה וְנִפְחַד" (שמות טו, יד-טו); "וְכִי נִמְגּוּ כָל יִשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" (יהושע ב, ט).

5 יש להעיר שאין מחלוקת בין רש"י לרלב"ג. גם הרלב"ג סובר שמלחמה זו מטרתה השלמת כיבוש ארץ ישראל, אלא שהוסיף הסבר אחר.

6 במיוחד שבתחילת ספר יהושע, במלחמת יריחו (ו, ב-ה) ובמלחמת העי (ח, א-ב), יש גם הדרכה אלוקית אידך לכבוש. סיבת ההבדלים בתוך ספר יהושע קשורים במעבר מהנהגה נסית להנהגה טבעית ואכמ"ל.

לשינוי היא שההנהגה בתקופת השופטים היא טבעית יותר מאשר בתקופת יהושע. לכן ישראל פונים בשאלה לה', ובהתאם לשאלה יש הבטחה שיצליחו, אלא שהדבר תלוי בהם. תשובת ה', "יְהוָה יַעֲלֶה", והמלחמות המתוארות בפרק א בספר מבליטות את מגמת הספר כפי שיתבאר להלן.

שאלת בני ישראל, "מִי יַעֲלֶה לָנוּ אֶל הַכְּנַעֲנִי בְּתַחֲלָה לְהִלָּחֵם בּוֹ", מובנת על רקע המציאות החדשה שנוצרה. בימי יהושע היו בני ראובן, גד וחצי שבט מנשה החלוצים שעברו בקביעות לפני המחנה. אך כשתמה תקופת הכיבוש וההתנחלות הלאומית שבו חלוצים אלו לנחלתם בעבר הירדן המזרחי (יהושע כב). לכן מובנת השאלה, "מִי יַעֲלֶה [...] בְּתַחֲלָה", כלומר מי ימלא את החלל שהותירו השבטים הללו.⁷

יתרה מזו, שאלת העם התעוררה בגלל מותו של יהושע, שכמצביא וכמנהיג רוחני איחד וליכד את כל ישראל. במותו נוצר מצב של היעדר הנהגה, כי לא העמיד איש שימלא את מקומו כדרך שעשה משה רבנו. השאיפה של ישראל הייתה למצוא הנהגה שתאחד את העם במלחמותיהם. עניין זה נרמז במילים "מִי יַעֲלֶה לָנוּ אֶל הַכְּנַעֲנִי". המילה "לנו" מיותרת, אלא הכוונה היא שיעלה וילחם "לנו" לצורך כל ישראל. תשובת ה', "יְהוָה יַעֲלֶה הִנֵּה נָתַתִּי אֶת הָאֲרֶץ בְּיָדוֹ", מלמדת שהמנהיג הוא שבט יהודה.⁸ תפקידו לאחד את ישראל ולהנהיג את השבטים להשלמת כיבוש הארץ. אמנם המצב הוא שכל שבט צריך להשלים ולכבוש את נחלתו בעצמו, אך שבט יהודה כמנהיג צריך לסייע לשבטים או לזרז את אלו שאינם יכולים או שמתעצלים לסיים את כיבוש נחלתם. עליו מוטלת החובה לדאוג לכך שבסופו של תהליך כל השבטים יכבשו את נחלתם. כמנהיג עליו לדאוג שהשבט הנצרך יקבל סיוע משבטים אחרים (להלן נעמוד על השאלה מדוע אין לכך ביטוי בהמשך הספר). גם הלשון, "יְהוָה יַעֲלֶה" בלשון יחיד מלמדת עניין זה. לשון יחיד מבטאת הנהגה של ציבור. הגר"א הוכיח שכאשר

7 הרב א' בן-נון, הררי עז, עמ' 28–29. הסבר נוסף ראו במהרש"א, עבודה זרה כה ע"א ד"ה והיכא רמיזא.

8 זה הוא פשוטו של מקרא, וכך פירשו רש"י בפירושו הראשון, ר"י קרא, רד"ק, רלב"ג, אברבנאל, מצודת דוד ומלבי"ם. כדוגמה, רש"י (ד"ה יהודה יעלה) פירש: "שבט יהודה יעלה", ובפסוק ג: "לשמעון אחיו – לשבט שמעון". אולם חז"ל (בבלי, תמורה טז ע"א) ורש"י בשם יש פותרים הסבירו, שהשאלה הייתה על המנהיג עתניאל: "הוא עתניאל בן קנז, הוא יעבץ, ומה שמו? יהודה אחי שמעון שמו". אך גם לפירוש זה נראה ששאלו מי יהיה המנהיג שיצא למלחמה בראש כל השבטים.

כתוב בתורה בלשון יחיד "מדבר אל כלל ישראל", וכשכתוב בלשון רבים מדבר אל כל אחד ואחד.⁹

סיוע לנאמר ששבת יהודה נבחר להנהיג נמצא בלשון הכתוב. פעמיים נשאלת אותה שאלה בספר שופטים ובמילים כמעט זהות. במלחמת בזק נאמר: "וַיִּשְׁאַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּה' לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ אֶל הַכְּנַעֲנִי בְּתַחֲלָה לְהִלָּחֵם בּוֹ. וַיֹּאמֶר ה' הַיּוֹדָה יַעֲלֶה הִנֵּה נִתְּתִי אֶת הָאֶרֶץ בְּיָדוֹ" (שופטים א, א-ב); ובמלחמת פילגש בגבעה נאמר, "וַיִּשְׁאַלוּ [...] וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִי יַעֲלֶה לָנוּ בְּתַחֲלָה לְמַלְחָמָה עִם בְּנֵי בְּנִימִן? וַיֹּאמֶר ה' הַיּוֹדָה" (שם כ, יח). לפיכך נראה כי כפי שבמלחמה נגד בנימין משמעות השאלה "מִי יַעֲלֶה לָנוּ בְּתַחֲלָה לְמַלְחָמָה" היא: מי יעלה למלחמה בראש השבטים (בתחילה = בראש השבטים, ולא מי יילחם בראשונה לבד). כך גם במלחמת בזק השאלה הייתה מי יעלה בראש השבטים במלחמה הראשונה וינהיג את שאר השבטים בכיבוש נחלתם. אמנם כנאמר לעיל, לאחר מות יהושע המצב הוא שכל שבט צריך לכבוש את נחלתו בעצמו, אך שבט יהודה כמנהיג צריך לדאוג שהשבטים יכבשו את נחלתם, ובמקומות שקשים לכיבוש, השבט הנצרך יקבל סיוע משבטים אחרים. הוכחה להסבר זה היא תשובת ה' לשאלת בני ישראל: "הַיּוֹדָה יַעֲלֶה הִנֵּה נִתְּתִי אֶת הָאֶרֶץ בְּיָדוֹ". "את הארץ" – ולא את נחלתו. התשובה מתייחסת לכל ארץ ישראל (נחלות כל השבטים) ולא לנחלת שבט יהודה בלבד, בניגוד לנאמר להלן: "וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָעָם וַיֵּלְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ לְרִשֵּׁת אֶת הָאֶרֶץ" (שופטים ב, ו).¹⁰

9 אדרת אליהו, דברים יא, כו. וכן ראו ברבנו בחיי, דברים ח, יח. עם זאת ראו שו"ת הרשב"א (חלק ד, סימן כח) שכתב: "מפני מה נצטוו מקצת מצוות בלשון יחיד ומקצת בלשון רבים: ואנכי לא ידעתי".

נוסף על כך, כך נאמר בפרק כשמדובר על השבט, כגון "וְלֹא הוֹרִישׁ מְנַשֶּׁה"; "וְאֶפְרַיִם לֹא הוֹרִישׁ"; זְבוּלֹן לֹא הוֹרִישׁ; "אֲשֶׁר לֹא הוֹרִישׁ". אך יש להעיר שבפסוקים ח-ט נאמר, "וַיִּלָּחֶמוּ בְּנֵי הַיּוֹדָה בִּירוּשָׁלַם; וְאַחַר יָרְדוּ בְּנֵי הַיּוֹדָה לְהִלָּחֵם בְּכַנְעֲנִי"; ובפסוק כא נאמר: "וְאֶת הַיְבוּסִי יִשֵּׁב יְרוּשָׁלַם לֹא הוֹרִישׁוּ בְּנֵי בְּנִימִן"; "וַיִּלָּחֲצוּ הָאֶמֶרִי אֶת בְּנֵי דָן הַקְּרָה" (וכן בחלוקת הארץ בגורל בספר יהושע [פרקים יד-יז] נאמר, "בני יהודה", "בני אפרים", "בני מנשה" וכדומה). וצ"ע. בדעת סופרים הסביר שבלשונות השונים רמז הכתוב על צורת המלחמה. אם כל אנשי המלחמה בשבט נלחמו, נאמר "וַיַּעַל הַיּוֹדָה", ואם רק חלק מהשבט נלחם, נאמר "בְּנֵי הַיּוֹדָה".

10 הסבר זה הוא בניגוד לרוב המפרשים. רש"י ור' יוסף קרא פירשו: "שבט יהודה יעלה וילחם בכנעני הנותר בחלקו". ר' ישעיהו מטראני ניסח זאת כך: "פירוש, שכל שבט ושבת היה עדיין הכנעני שרוי בתוכו, וכל שבט היה צריך להלחם בשלו, ושאלו באורים ותומים מי ילחם תחילה בשלו". וכן כתב המלבי"ם: "תחלה כבשו כולם ביחד, ועתה הוצרך כל שבט לכבוש חלקו [...] ולכן שאלו מי יכבוש בתחילה שאם לא יצליח הראשון יאמר הכנעני כי

מבחן ההנהגה של שבט יהודה היה במלחמה, כי מלחמה גורמת לאחדות ולגיבוש העם. אין לך גורם מאחד יותר מאחוות לוחמים כובשי מולדת, שהרי מלחמות ממושכות מלוות בסיוע ובעזרה הדדית בין השבטים ובין הלוחמים. רצתה ההשגחה למנוע שבטיות ופירוד בין השבטים, למנוע השתקעות ב"אני" הפרטי, וביקשה להגביר את תחושת היחד והערבות.¹¹

תשובת ה', "יְהוּדָה יַעֲלֶה" מלמדת גם על שינוי בהנהגה. ההנהגה עוברת משבט אפרים (בית יוסף) לשבט יהודה.¹² שבט יהודה שעניינו מלכות, "לא יָסוּר שֶׁבֶט מִיְהוּדָה" (בראשית מט, י), מקבל את הנהגת העם, כשתפקידו לאחד את השבטים.

היו שהסבירו,¹³ שכיוון שבחטא המרגלים יהושע שבא מיוסף וכלב שבא מיהודה לא חטאו, אלא אדרבה יצאו לסתור את דברי המרגלים, לכן לאחר מות יהושע עברה ההנהגה לשבט יהודה שלא חטא, כדי שלא יהיה קטרוג בכיבוש הארץ בגלל חטא המרגלים, כי כל ההתחלות קשות.

רמז לשינוי ההנהגה בספר שופטים נמצא בתורה. על כָּלֵב נשיא שבט יהודה נאמר: "וַעֲבָדִי כָלֵב עֲקַב הַיְתֵה רוּחַ אַחֲרַת עַמּוֹ [...] וַהֲבִיאֲתִיו אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שְׁמָהּ וְזָרְעוּ יוֹרְשָׁנָה" (במדבר יד, כד);¹⁴ על יהושע נשיא שבט אפרים נאמר: "וְהוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן הָעַמֵּד לְפָנֶיךָ הוּא יְבִא שְׁמָה [...] הוּא יִנְחֶלְנָה אֶת יִשְׂרָאֵל" (דברים א, לח). מדוע על כלב נאמר "וְזָרְעוּ יוֹרְשָׁנָה" ועל יהושע "הוּא יִנְחֶלְנָה"? נראה לומר שיהושע התחיל בכיבוש הארץ, הַנְּחִיל – חילק אותה בגורל בין השבטים (במדבר לג, נה; יהושע פרקים יד, יח), אולם לא סיים לכבוש: "וְהָאָרֶץ נִשְׁאַרְהָ הַרְבֵּה מְאֹד לְרִשְׁתָּהּ" (יהושע יג, א). נוסף על כך, רק הוא כבש ולא זרעו, כי לא

במות יהושע נשתנה גבורתם". המצודת דוד (ד"ה מי יעלה לנו) הוסיף: "אמר לנו כי כאשר יעלה מי מהם בכנעני ויגבר עליו יביא מורד בלבם והתועלת לכולם". להסבר זה "בתחילה" פירושו בראשונה. כלומר יהודה יצא ראשון להילחם, אך לא בראש השבטים כיוון שהם אינם נלחמים יחד. לעומת זאת, הרד"ק פירש "מי יעלה לנו – לכבוש את הארץ אשר נשארה להכבש". כך נראה גם ממשמעות דברי הרלב"ג שכתב: "מי מהשבטים יעלה [...] בתחלה להלחם בכנעני הנשאר בארצות השבטים"; ומהסברו את ייחודה וחשיבותה של מלחמה זו.

11 ראו עוד: הרב י' רוזן, ספר שופטים בגובה חז"ל, עמ' 42.

12 מיהושע שהיה משבט אפרים כנאמר: "לְמִטָּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן" (במדבר יג, ח). במדרש (במדבר רבה יג, ח) נאמר שיהודה לא הנהיג שררה במצרים מפני שלא הגיע זמנו, "אימתי הגיע זמנו, לאחר מיתת יהושע דכתיב [...] וַיֵּאמֶר ה' יְהוּדָה יַעֲלֶה".

13 ר' חיים פלאגיי, תנופה חיים, אזמיר תרל"ה, שופטים סימן א, ד"ה ויאמר.

14 דברים א, לו נאמר: "כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה הוּא יִרְאֶנָה וְלוֹ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּבַר בָּהּ וּלְבָנָיו".

היו לו בנים אלא בנות (בבלי, מגילה יד, ב; עירובין סג, א). לעומתו, כלב כובש את חברון, ולאחר מות יהושע זרעו, שבט יהודה, אמורים לרשת את הארץ מיד שבעת עמי כנען. בהמשך מלכי בית דוד אמורים לסיים את הכיבוש ולהוריש גם את העמים הנוספים המצויים בארץ כמו פלשתים.

שבט אפרים אפוא הנהיג את ישראל בתחילת כיבוש הארץ על ידי יהושע בלבד, ולאחר מותו עברה ההנהגה לשבט יהודה. ייתכן שהסיבה היא שיהושע הוא תלמידו של משה רבנו שהנהגתו הייתה נסית. הנהגת יהושע בכיבוש הארץ היא מעבר מהנהגה נסית להנהגה טבעית. לעומתם, הנהגתו של כלב היא הנהגה טבעית כי הוא מיהודה, שבט המלכות.

כיבוש יריחו הוא נסי, וחומות יריחו נופלות (יהושע ו, כ). במלחמה נגד חמשת מלכי הדרום מתנהל קרב, אולם לקראת סופו, כשצבא הדרום בורח, נופלים עליו אבנים גדולות מן השמים ויהושע משנה את סדר הזמנים: "וַיִּדְם הַשָּׁמַיִם וַיִּרְחַם עֲמָד עַד יָקָם גּוֹי אֲיָבִיּוֹ" (שם י, יג). המלחמה נגד מלכי הצפון היא אמנם טבעית, אך גם בה יש היבט נסי. לפני הקרב ה' אומר ליהושע שינצח: "אֲנִי נִתָּן אֶת כָּל הַלְּלִים לְפָנַי יִשְׂרָאֵל" (שם יא, ו). לעומת זאת בספר שופטים המלחמות הן טבעיות. אין נסים, ואין לפני כל מלחמה הבטחה אלוקית שינצחו. לכן השבט המתאים להנהיג את ישראל בתקופה זו הוא יהודה שבט המלכות.¹⁵

15 דבר זה בא לידי ביטוי גם באישיותם של יהושע וכלב. בתחילה נקרא יהושע "הוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן" (במדבר יג, ח), ואחר כך נאמר, "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ" (שם, טז). רש"י מסביר: "נתפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים". הירושלמי (סנהדרין פ"ב, ה"ו) הוסיף: "וי"ד שניטל משרה [שרי] הועבר ליהושע". הטעם שנוספה דווקא האות יו"ד, כי יש בה זכות ישראל שמתחיל שמם ביו"ד וזכות ארץ ישראל שהיא ירושלים שתחילתה גם כן ביו"ד (ר' אברהם סבע, צרור המור).

מדוע לא התפלל משה גם על כלב? נאמר (במדבר יג, כב): "וַיַּעֲלוּ בְנֵגֶב וַיָּבֵאוּ עַד חֶבְרוֹן". פתח הכתוב בלשון רבים "וַיַּעֲלוּ" וסיים בלשון יחיד "וַיָּבֵאוּ". דרשו חז"ל (בבלי, סוטה לד, ב הובא ברש"י, במדבר שם): "כלב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות שלא יהיה ניסת לחבריו להיות בעצתם" (יהושע לא הצטרף אליו כי כבר התפלל עליו משה). נמצאנו למדים שכלב פועל בעצמו, הולך ומתפלל על קברי האבות כדי להינצל מעצת המרגלים, ואילו על יהושע מתפללים אחרים. כמו שנאמר לעיל, אישיותו והנהגתו של כלב היא מעשית והוא כנשיא שבט יהודה, שבט המלכות, מסמל הנהגה טבעית. לכן אין משה מתפלל עליו, אלא הוא בעצמו מתמודד ופותר את הבעיות. לעומתו, יהושע מבטא הנהגה נסית במיוחד בשלב זה של חייו (ראו להלן), לכן מתפללים עליו שהרי הוא שונה מהנשיאים האחרים. בכתוב פעמים שזכר יהושע לפני כלב (במדבר יד, ה, ח) ופעמים שזכר כלב לפני יהושע (שם יד, ל; דברים א, לו-לח). ראב"ע ורבנו בחיי (במדבר כו, סה) הסבירו שהקב"ה מקדים תמיד את כלב ליהושע, כיוון שהקדים עצמו ליהושע בעניין המרגלים, שנאמר: "וַיִּהְיֶה כָּלֵב אֶת הָעָם" (במדבר יג, ל), אבל משה מקדים תמיד את יהושע לכלב לגודל מעלתו וחכמתו.

אך שינוי זה לא התקבל על דעת הכול. אפרים הסכים בעל כורחו ורק כלפי חוץ ולא קיבל את הפיחות במעמדו. הדים לכך אנו מוצאים בימי גדעון (שופטים ח, א-ג) ובימי יפתח (יב, א-ו).¹⁶

שינוי נוסף הוא שבימי יהושע התרכזה ההנהגה באדם יחיד – ביהושע, ואילו לאחר מותו בידי שבט יהודה ולא בידי מנהיג יחיד. שינויים אלו הם תוצאה הכרחית במעבר מהנהגה נסית להנהגה טבעית, כשעם ישראל משתמש בארץ ישראל. בתקופת כיבוש הארץ כשיש התמודדות פיזית בין עם ישראל לשבעת עמי כנען, ההנהגה באה לידי ביטוי בכוחו של יוסף איש המעשה: "אין עשו נופל כי אם ביד בניה של רחל" (בראשית רבה עג, ז).¹⁷ כיוון שבמלחמה נגד שבעת עמי כנען יש גם ממד רוחני, "שהם עיקר עבודה זרה ויסודה הראשון" (רמב"ם, ספר המצוות עשה קפז, תרגום הרב י' קאפח), ההנהגה ניתנה לאפרים הרוחני יותר ולא למנשה הבכור, המעשי יותר.

אך גם אפרים וגם מנשה הם בני יוסף ולכן המושגים "רוחני" ו"מעשי" הם מושגים יחסיים ביחס ליוסף שעיקרו הוא במעשה. תקופת השופטים עניינה השלמת הכיבוש, ובעיקר – תקופת התיישבות. נוסף על כך צריך עם ישראל להתמודד גם עם תרבותם הרוחנית של עמי כנען שנשארו בארץ. בתקופת יהושע הכיבושים היו מלחמות כלליות שהשתתפו בהן כל ישראל, ויהושע, באישיותו כמצביא וכמנהיג רוחני, איחד את כולם. אולם בתקופת השופטים כל שבט התמודד בנחלתו מול הגויים ומול תרבותם הרוחנית. כאן ההתמודדות הייתה קשה יותר, כי כל אחד מהשבטים התמודד לבד ובכוחות עצמו. לכן ההנהגה התחלפה וניתנה לשבט יהודה שדרגתו הרוחנית גבוהה יותר: "הַיְתָה יְהוּדָה

אמנם חז"ל קבעו, "שניהם שקולים זה כזה" (תוספתא סוף כריתות; בראשית רבה א, טו), אולם בתורה הגדיל הקב"ה את כלב על פני יהושע ומכנה אותו בתואר "עבד ה'": "וַיַּעֲבְדֵי כָלֵב יַעֲקֹב הַיְתָה רוּחַ אֱחָרַת עֲמוֹ", אולי מפני שארץ ישראל עניינה הנהגה טבעית – מלכות.

16 פעמיים בספר שופטים נבחר יהודה על ידי ה' לעמוד בראש העם: כאן ובמלחמת פילגש בגבעה (כ, יח). לעומתו, ניסה אפרים פעמיים להעמיד את עצמו בראש העם: בימי גדעון (ח, א-ג) ובימי יפתח (יב, א-ו), אך אין הדבר עלה בידו. אמנם הערעור הוא ביחס להנהגת שבט מנשה, גדעון מעבר הירדן המערבי ויפתח הגלעדי בעבר הירדן המזרחי, אך נראה שהוא לא קיבל את הפיחות במעמדו לאורך כל תקופת השופטים, ייתכן שכיוון שמשכן שילה היה בנחלתו, ולפיכך ראה את עצמו כשבט המוביל בעם.

17 אף על פי שעמי כנען אינם עשו (אדום), אלא עמים אחרים, גם להם יש צד מעשי ומלכות, אלא שבעשו (אדום) הוא בא לידי ביטוי בצורה המקסימלית.

לְקַדְשׁוֹ" (תהלים קיד, ב),¹⁸ שמנהיגותו מקובלת על השבטים ושדבריו נשמעים. גם ביהודה, שבט המלכות, משולב הצד המעשי, אולם הצד הרוחני דומיננטי יותר.

תשובת ה': "הִנֵּה נִתְּתִי אֶת הָאָרֶץ בְּיָדוֹ" קשה לכאורה. היה צריך להיות כתוב בלשון עתיד: "אֶתְּנֶן אֶת הָאָרֶץ בְּיָדוֹ", שהרי עדיין לא נתן לו!¹⁹ כשהקב"ה הבטיח את הארץ לאברהם בברית בין הבתרים (בראשית טו, יח) נאמר: "לְזַרְעֶךָ נִתְּתִי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת" בלשון עבר, ולא בלשון עתיד כנאמר בהבטחות הקודמות: "לְזַרְעֶךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ" (שם יג, טו). הרמב"ן הסביר שבברית בין הבתרים נתן הקב"ה את הארץ לאברהם ולכן נאמר שם "נִתְּתִי", ועכשיו על אברהם להוציא זאת מהכוח אל הפועל וליישם את בעלותו (שם טו, יח). כך יש לומר כאן: כשה' אומר לישראל "יְהוּדָה יַעֲלֶה נִתְּתִי אֶת הָאָרֶץ בְּיָדוֹ", הארץ ניתנה לישראל בקניין והיא שלהם. מה שעליהם לעשות הוא לממש את הקניין ולהשלים את כיבוש הארץ שהתחיל יהושע. לכן נאמר בלשון עבר "נִתְּתִי".²⁰

זיהוי בְּזֶק

אין הכתוב רומז היכן היא בְּזֶק ומניין הגיעו אליה. החוקרים מזהים אותה במקומות שונים:

א. לדעת יהודה אליצור היא עיר בנחלת יהודה, כנראה בצפון מזרחה של ארץ יהודה בשטח אָבוּ דִיס של ימינו, שני קילומטרים מכפר השילוח מזרחה;²¹

18 ראו בהרחבה הראי"ה קוק, מאמרי הראי"ה, א, "המספד בירושלים", עמ' 94–99. להסבר נוסף ראו הרב י' גינזבורג, מוסר הנביאים, שופטים א, ב, אות ה.

19 ואף על פי שדרך המקרא להשתמש בעבר במקום עתיד, או בעבר בהוראת הווה, כגון: "נִתְּתִי [=אני נותן] כְּסֵף הַשֶּׁדֶה קַח מִמֶּנִּי" (בראשית כג, יג) וכמוהו הרבה, וכן כאן: "נִתְּתִי אֶת הָאָרֶץ בְּיָדוֹ" אני נותן או אתן, נראה כמו שכתבנו, שהרי בספר שופטים במלחמת פילגש בגבעה נשאלת אותה שאלה: "מִי יַעֲלֶה לָנוּ בְּתַחֲלָה לְמַלְחָמָה עִם בְּנֵי בְנִימִן? וַיֹּאמֶר ה' יְהוּדָה בְּתַחֲלָה" (כ, יח), ולפני המערכה השלישית באה תשובת ה' בלשון עתיד: "עֲלוּ כִּי מָחָר אֶתְּנֶנָּה בְּיָדְךָ" (כ, כט).

20 רבנו בחיי (דברים א, כא) הסביר: "אחר שנתן לפניהם השר שלהם מלמעלה בודאי הארץ תהיה שלהם למטה [...] וזה שאמרו במדרש (תנחומא, מסעי ד): "רָאָה נָתַן ה' אֶלְהֵינוּ לְפָנֵינוּ אֶת הָאָרֶץ עֲלֵה רָשׁ" (דברים א, כא), וכי לפניהם היתה? אלא שהפיל שרה תחלה".

21 דעת מקרא כאן. סיוע לכך שבזק היא בנחלת יהודה וקרובה לירושלים נמצא בכתוב: "וַיְבִיאֵהוּ יְרוּשָׁלַם וַיְמַת שָׁם" (פסוק ז), שהרי הביאו את אֲדֹנֵי בְּזֶק מעירו לירושלים.

- ב. לדעת יחזקאל קויפמן היא בְּזֶקָה, מדרום מזרח ללוד, ליד שעלבים (סלביה), כנראה בנחלת דן, במבוא עמק אילון בקצה השפלה;²²
- ג. לדעת ר' יהוסף שורץ²³ וחוקרי הגיאוגרפיה ההיסטורית המקום מצוי בסמוך לח'רְבַת אַבְזִיק, מהלך שתי שעות מדרום לבית שאן בנחלת מנשה (דרומית לגלבע).²⁴ זו היא בזק הנזכרת בספר שמואל א (יא, ח) כמקום התארגנותו של שאול כשהלך לעזור לאנשי יבש גלעד.
- לזיהוי המקום יש השלכות רעיוניות. לפי ההסבר שבזק בנחלת יהודה בשטח אבו דיס של ימינו, יהודה נלחם על מקום בתוך נחלתו. לכן הוא פונה לשמעון שנחל ביהודה ומבקש את עזרתו.
- לפי ההסבר שבזק היא בנחלת דן ליד שעלבים (סלביה), המלחמה היא ליד גבול יהודה. נחלת דן נמצאת בסמוך ליהודה, בחלק הצפון-מערבי של יהודה. שבת יהודה אינו ממתין לפלישת הצבא הכנעני, אלא נלחם מלחמת מנע להגנת נחלתו.
- הקושי בהסבר זה הוא מדוע לא הצטרף אליהם גם שבת דן למלחמה זו. לפי ההסבר שבזק היא בצפון, בנחלת מנשה, יהודה, יחד עם שמעון, נלחמים את מלחמתו של מנשה, והמלחמה מתרחשת מחוץ לגבולות נחלתם. זו המלחמה היחידה בפרק הנעשית למען הכלל ולא למען השבט. הסבר זה מעורר קשיים אחדים:
- א. מדוע נלחמו יהודה ושמעון בלבד²⁵ ולא הצטרף אליהם למלחמה גם שבת מנשה שבזק נמצאת בנחלתו?

22 ספר שופטים, עמ' 73.

23 תבואות הארץ, עמ' קצד.

24 שם המקום השתמר בחירבית אבזיק, אך הסקרים הארכיאולוגיים פוסלים את הזיהוי הזה. אדם זרטל מזהה את המקום בחרבת סלחב הסמוכה. ראו גרינץ, "שופטים א", מוצאי הדורות, תל-אביב תשכ"ט, עמ' 316–318. פירוט ביבליוגרפי ותיאורי המקומות אצל א' זרטל, סקר המנשה – העמקים המזרחיים וספר המדבר, חיפה 1996, עמ' 101–103, 148–150, 183–184.

25 לפי תרגום יונתן בן עוזיאל (בראשית מט, ז) שבת שמעון נחלק, ונחל חציו ביהודה וחציו בשאר שבטי ישראל ובתוכם מנשה. ייתכן שצירוף שמעון היה גם במטרה לעזור לאחיו במנשה. אנו מוצאים נוכחות מבני שמעון באזור מנשה בימי אסא בספר דברי הימים ב טו, ט; לד, ו. בתקופת בית שני אנו מוצאים נוכחות זו בספר יהודית (מהדורת י"מ גרינץ) במבוא, עמ' 33; ח, א–ב, עמ' 129–130, אך אף על פי כן אין בכך הסבר מדוע שבת מנשה לא הצטרף ליהודה ולשמעון.

ב. "גורל" בתנ"ך משמעותו נחלה הקשורה לשבט עצמו. בספר במדבר (כו, נב–נו) נאמר: "לאלה תחלק הארץ בנחלה [...] אך בגורל תחלק את הארץ לשמות מטות אבותם ונחלו על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט". כך גם בפרקי ההתנחלות בספר יהושע (פרקים טו–כ), שם נאמר בהקדמה (יח, ח–י): "ויצו יהושע את ההלכים לכתב את הארץ [...] ושובו אלי ופה אשליך לכם גורל לפני ה' בשלה. וילכו האנשים ויעברו בארץ ויקתבוה לערים לשבעה חלקים על ספר [...] וישלך להם יהושע גורל בשלה לפני ה' ויחלק שם יהושע את הארץ לבני ישראל כמחלקתם". המסקנה היא שגורל מתייחס לנחלה של כל שבט. אמנם בספר שופטים (א, ג) הדגש שונה. יהודה אומר לשמעון: "עלה אתי בגורלי ונלחמה בפנעני והלקתי גם אני אתך בגורלך". מדובר על יציאה משותפת לקרב שיהיו לו בעתיד השלכות טריטוריאליות. אך למרות ההבדל, עדיין זהו קרב הקשור ל"גורל" נחלתם, וממילא נערך בנחלתם או באזור הסמוך ליהודה, ולא הרחק בצפון בנחלת מנשה.

לכן מסתבר יותר שבזק בפרקנו נמצאת בנחלת יהודה (או באזור הסמוך לה) ולא בצפון, בנחלת מנשה.²⁶

האם הבין יהודה את גודל תפקידו ופעל כנדרש ממנו?

"ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי ונלחמה בפנעני והלקתי גם אני אתך בגורלך וילך אתו שמעון" (פסוק ג). שבט יהודה פונה אל שבט שמעון מפני שנחלת שמעון בתוך נחלת יהודה (יהושע יט, א–ט): "ויהי נחלתם בתוך נחלת בני יהודה [...] מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון בתוך נחלתם". אך הדגש בדבריו אל שמעון הוא: "עלה אתי בגורלי [...] והלקתי גם אני אתך בגורלך". כאן מתחילה הנפילה. במקום שיהודה יצא למלחמה בראש צבא ישראל כמנהיג העם, אנו מוצאים הסכמים בין-שבטיים פרטיים של שמור לי ואשמור לך: "בגורלי [...] בגורלך". שהרי תשובת ה' לישראל השואלים כעם הייתה ששבט יהודה ינהיג ויאחד את השבטים כנזכר לעיל. כאשר יהודה פונה לשמעון בטענת הכדאיות ואינו מצרף שבט²⁷ או שבטים נוספים, הוא מרמז לישראל שמעתה ואילך כל אחד נלחם את מלחמותיו ודואג בעיקר לעצמו.

26 כך כתב גם אילן זהרוני, שומרון ובנימין, ב, ירושלים תשנ"א: "למרות השם הזהה אין מדובר באותו מקום".

27 במיוחד לפי הזיהוי של י" קויפמן שבזק ממוקמת בנחלת שבט דן ויהודה היה יכול לצרפו. גם לפי יהודה אליצור המקום נמצא סמוך לבנימין והיה ניתן לצרף את בנימין.

נראה לומר שמסיבה זו כשיהודה פונה אל שמעון: "עֲלֵה אִתִּי בְּגִרְלִי [...] וְהִלְכֵתִי גַם אֲנִי אֶתְךָ בְּגִרְלְךָ", נכתב "בְּגִרְלִי" הראשון חסר וי"ו. שבעים ושש פעמים מופיעה המילה "גִּרְלִי" בתנ"ך ותמיד בכתב מלא, פרט לשני מקומות: כאן בספר שופטים ובספר במדבר (לו, ג).²⁸ השמטת אות משמעותה נזיפה וגערה אלוקית כנגד שבט יהודה.²⁹ ייתכן שבמכוון חסרה האות וי"ו אשר משמשת בלשון הקודש כוי"ו החיבור, המחברת והמאחדת, לרמוז ליהודה מה היה צריך באמת לעשות. עניין זה רמוז גם בפסוקים. נאמר: "וַיַּעַל יְהוָה וַיִּתֵּן ה' אֶת הַכֶּנְעַנִי וְהַפְּרָזִי בְּיָדָם וַיִּכּוּם" (פסוק ד). פתח בלשון יחיד "וַיַּעַל" וסיים בלשון רבים "בְּיָדָם וַיִּכּוּם". תשובת ה' לישראל הייתה (פסוק ב): "יְהוָה יַעֲלֶה הַגָּה וַתִּתֵּי אֶת הָאֶרֶץ בְּיָדוֹ". יהודה יעלה כמנהיג כל שבטי ישראל ולכן נאמר בלשון יחיד "בְּיָדוֹ", אך בביצוע, בכיבוש בזק (פסוק ד), נאמר "בְּיָדָם". אמנם בתחילה נאמר "וַיַּעַל יְהוָה" בלשון יחיד המבטאת את הכלל, וכלפי חוץ נראה שמלחמתו היא כללית לצורך העם, אך הקב"ה, בוחן כליות ולב, יודע שזו מלחמה פרטית ולכן נאמר "בְּיָדָם וַיִּכּוּם" (יהודה ושמעון) בלשון רבים.

זהו הכישלון הראשון של תקופת השופטים. השבט שצריך להנהיג את עם ישראל אינו לוקח על עצמו את המנהיגות ומסתפק בכיבוש נחלתו הפרטית.³⁰

28 הסיבה: בנות צלופחד מבקשות נחלה בטענה: "וימגרל נחלתנו יגרע". במדרש חסרות ויתרות של התורה התמימה (מהדורת מכון שלום לחקר יהדות תימן, תשנ"ג, במדבר, מסעי, סימן תקיח) מבואר מדוע נכתב חסר: "וימגרל חסר וי", שמחסר נחלתם מן השבט".

29 דוגמה לכך: רש"י בשמות לה, כז ד"ה וְהִנְשָׂאֵם הִבְיָאוּ: "ולפי שנתעצלו תחילה [במלאכת המשכן] נחסרה אות משמם, וְהִנְשָׂאֵם כתיב".

30 גם השאלה: "וַיִּשְׁאָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּה' – באורים ותומים, משתלבת במגמת הירידה שבפרק. עד עתה זכו ישראל לנבואה ישירה, ועכשיו לתשובה הניתנת על ידי הכוהן ברוח הקודש השורה עליו. אמנם בדבר זה נחלקו הפרשנים. דעת הרלב"ג היא כי גם בימי יהושע שאלו באורים ותומים, שהרי נאמר בתורה (במדבר כז, כא): "וַלְפָּנַי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וַיִּשְׁאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאִוְרִים לְפָנַי ה'". השאלה באורים ותומים במלחמת בזק הייתה בגלל תוכן השאלה "מִי יַעֲלֶה [...] לְהִלָּחֵם". אברבנאל חולק על הרלב"ג וסובר שבימי יהושע לא שאלו באורים ותומים, אלא ה' דיבר ישירות עם יהושע כדי לרוממו בעיני העם. לכן נמצא פעמים רבות את הביטוי "וַיִּשְׁאָל ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ", כי תמיד בא אליו הדיבור ולא הצטרך לעמוד לפני אלעזר. את הוכחת הרלב"ג מספר במדבר (כז, כא) הסביר בפירושו לספר במדבר (שם, עמ' קלז) ובספר שופטים, שהפסוק בא ללמד שעתה, בחיי משה, אחרי שסמך את ידיו עליו, יעמוד לפני אלעזר, "כדי שידעו כל ישראל שיהושע הוא מנהיג את העם [...]" וכדי שיחזיקוהו כל ישראל לנגיד ומצוה לאומים". עוד אפשר להסביר ולומר, על פי בבלי, עירובין סג ע"א, שאכן יהושע היה ראוי להישאל באורים ותומים, אך אלעזר נענש משום שבפרשת גיעולי מדיין הורה הלכה בפני משה רבו ולכן לא נצרך לו עוד יהושע. האברבנאל הוסיף הסבר משלו על דברי חז"ל וכתב – "להגדילו בעיני העם". נראה לומר משום שדברי

אפשר לדמות זאת לפצע בגוף האדם. נקב דק במוח מסוכן הרבה יותר מחתך עמוק ומדמם ביד או ברגל. לכן העוון הקל הנוגע לכללות ישראל הוא חמור באיכותו מעברת חמורה פרטית.³¹ חומרת המעשה של שבט יהודה נעוצה בהיותו נוגע לכלל ישראל.

הדגשת האני השבטי והפרישה מהעם במלחמה זו באו לידי ביטוי גם בקיצוץ בהונות הרגליים והידיים של אדני בזק, ראו בפרק הבא.

לסיכום, הכישלון של שבט יהודה היה בכך שלא יצא למלחמה בראש צבא ישראל, אלא אנו מוצאים הסכמים בין-שבטיים פרטיים. כאשר יהודה פונה לשמעון בטענת הכדאיות ואינו מצרף שבט או שבטים נוספים, משתמע מכך שמעתה ואילך כל שבט יילחם את מלחמותיו בעצמו.

אולם שלא כרוב השבטים, שבט יהודה המשיך את מעשי הכיבוש שהתחיל בהם יהושע. הוא הוריש את אשר יכול היה, ואף השתדל להוריש את העמק (חוף הים, פסוקים יח–יט), אך לא הצליח, ולא הניח בנחלתו אלא מובלעות שלא יכול היה להן. הוא היחיד שעליו נאמר בפרק באורח חיובי ש"הוריש": "וַיִּכְרַשׁ אֶת הַקָּהָר [...] וַיִּוְרַשׁ מִשָּׁם אֶת שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הָעֵינֶק" (פסוקים יט–כ), אך לא הוריש "אֶת יִשְׁבֵי הָעֵמֶק כִּי רָכַב בְּרִזְלֵ לָהֶם" (פסוק יט). הכתוב מנסח זאת כחוסר יכולת ולא כחוסר רצון או כהתרשלות.

חז"ל מסבירים מדוע נענש אלעזר, אך אינם מסבירים מדוע זכה יהושע לבואה ולדיבור אלוקי ישיר. באברבנאל והסביר שהיה רצון מאת ה' לגדל את יהושע בעיני העם. לדעת אברבנאל, הדגש בפסוק א הוא במילים "וַיִּהְיֶה אַחֲרַי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׁאַלּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל", כלומר דווקא אחרי מותו הוצרכו ישראל לשאול באורים ותומים, "כי לא היה להם נביא שתבואהו הנבואה", אך בחייו לא שאלו, מפני שיהושע היה אומר להם בנבואה (לדעת הרלב"ג הדגש בפסוק הוא על סיומו, על תוכן שאלת בני ישראל: "מִי יַעֲלֶה לָנוּ אֶל הַכְּנָעֲנִי בְּתַחֲלָה לְהַלְחֵם בּוֹ"). דברי התוספות (סנהדרין טז ע"א ד"ה מה תחילתה) מסייעים ומחזקים את הסבר אברבנאל. הם כתבו שיהושע לא היה זקוק לאלעזר: "בשאר דברים הצריכים לשאול באורים ותומים, שהיה נגלה לו בנבואה", אך "לאו אחלוקת הארץ קאמר, דגזירת הכתוב הוא". כך משמע גם מדברי המדרש (במדבר רבה יב, ט) שיהושע, לפי ששימש את משה, שנאמר (שמות לג, יא): "לא נְמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֲהָלִי, זכה לרוח הקודש. והסביר הרד"ל (שם): "כלומר, ולא נצרך לאלעזר כדאמרינן בעירובין סג, א". ראו עוד, תורה שלמה, במדבר פנחס כז, כא, אות קא. דברי אברבנאל תואמים את מגמת הירידה לאחר מות יהושע בפרק. ירידה זו באה לידי ביטוי בכך שהקב"ה מדבר אל העם על ידי אורים ותומים ולא בנבואה ישירה.

31 הרב יהושע טרונק מקוטנא, שו"ת ישועות מלכו, אורח חיים, סימן יב.

משמעות קיצוץ בהונות ידיים ורגליים

"וַיִּנְסֵ אֲדָנִי בְּזֶק וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרָיו וַיֹּאחֲזוּ אֹתוֹ וַיִּקְצְצוּ אֶת בְּהֵנוֹת יָדָיו וְרַגְלָיו" (פסוק ו). מה ראה שבט יהודה להעניש את אֲדָנִי-בְּזֶק על מעשים שעשה לאחרים ולא הייתה לו כל נגיעה אליהם? המפרשים הסבירו שמטרת קיצוץ בהונות הידיים והרגליים הייתה "להפיל מורך על שאר המלכים, שייראו מלהילחם בישראל" (רלב"ג), או להטיל פחדם על האומות (לב אהרן) או לקצץ את בוהן יד ימינם של המנוצחים כדי שלא יוכלו להחזיק בחרב, ואת בוהן רגלם שיתקשו בהליכה, כדי למנוע מהם להיות לוחמים, ולא די באחת מהן להשבית לוחם (כלי יקר, דעת מקרא).³² כן הסבירו, שיש בהטלת מום זה התעללות במנוצחים והשפלת כבודם.³³

אולם עונש זה נראה כאכזריות שלא לצורך, ותמוה הדבר שבט יהודה יחזיק במנהגי גויים כאלה. המלבי"ם ניסח זאת כך: "והוא קצת נגד חוקי ישראל כי הריגת ז' עממים הוא בסיף לא לצערם על זה האופן?". נראה לומר, שהאכזריות היתרה במלחמה זו באה ללמד שבט יהודה נהג שלא כראוי. מפני שכאשר פועלים בניגוד לרצון ה' וכנגד רצון העם כמו שנתבאר, אזי כדי לנצח משתמשים בדרכים ובשיטות של גויים. הבאנו לעיל את הרלב"ג שהסביר שמטרת קיצוץ בהונות הידיים והרגליים הייתה "להפיל מורך על שאר המלכים,

32 ואם היה אותו מלך גם כוהן, כמו מלכי צדק מלך שלם שהיה כוהן לאל עליון (בראשית יד, יח), נפסל בכך מכהונתו ונאסר עליו להקריב קרבנות (ויקרא כא, טז-כג). בהונות – רבים של בוהן, האצבע העבה שבאצבעות (רד"ק), וכך פירשו רוב המפרשים. בתרגום יונתן תרגם קרסול. אך אונקלוס (שמות כט, כ ועוד) מתרגם אֶלְיוֹן (אצבע). בתורה מוצאים שבהונות הידיים והרגלים מופיעים בהקשר למילואי הכוהנים (שמות כט, כ; ויקרא ח, כג-כד) ובהקשר לטהרת המצורע (ויקרא יד, יד-כח). הראב"ע (ויקרא יד, יד) הסביר: "והבְּהָן מקום חיבור, והוא עיקר כל המעשים". כלומר הם כלי אחיזת האדם בעולם שמסביבו. דוגמאות מקבילות לעונש זה נמצאו בין. ראו י"מ גרינץ, "שופטים א", מוצאי הדורות, תל-אביב תשכ"ט, עמ' 317 הערה 29. י' ידן, עיונים בספר שופטים, ירושלים תשל"א, עמ' 227 העיר, שבמצרים היה מקובל לכרות את ידי האויבים שנהרגו בקרב. דבר זה נמצא בכל התבליטים המצריים.

33 הרב שמואל רובינשטיין, קדמוניות ההלכה, קובנה תרפ"ו, פרק כב, עמ' 123-124 מבאר את דיני יציאת עבד עברי וכעניי לחירות על פי התורה ופרשנות התנאים ועל רקע מנהגי העבדות בעולם העתיק. להלן דבריו הקשורים לענייננו: "על דבר פשע כל שהוא [של עבד] במלאכה או שבירת כלי נקצצו ידיו או אצבעותיו, ושנעשה כנראה גם לשבויי מלחמה לאות שעבוד ועבדות, והוא קציצת בהונות ידיים ורגליים שאצל אדני בזק [...]. ועוד אצל הרומיים יספר סְנֶקָא [בן המחצית הראשונה של המאה הראשונה לספירה] 'כי על שבירת כלי קטן נקצצו ידי העבד או הומת'".

שייראו מלהילחם בישראל" או למנוע מהם להיות לוחמים. כך מנצחים כשנלחמים מלחמה פרטית, אבל כשנלחמים מאוחדים ומקיימים את צווי ה', מתקיים בהם: "חיל אַחַז יִשְׁבִּי פְּלֶשֶׁת [...] נְמֹגוּ כָּל יִשְׁבֵי כְנָעַן תִּפְּלַעְלֵיהֶם אֵימָתָה וַפְּחַד" (שמות טו, יד–טו); "וְכִי נְמֹגוּ כָּל יִשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" (יהושע ב, ט). אין צורך להשתמש באמצעים אכזריים כדי שהעמים יפחדו מישראל, שהרי זו תוצאה טבעית מדרגתם הרוחנית ומתקיים בהם: "כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מִחַנְךָ" (דברים כג, טו) או "וְרָאוּ כָּל עַמֵי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עֹלָמְךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָ" (דברים כח, י).

כאשר שבט יהודה נקט בשיטות של גויים כדי לנצח בקרב, זה נחשב לנפילה.³⁴

"וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי בְּזֶק שְׁבָעִים מְלָכִים בְּהִנּוֹת וְדִיהֶם וְרִגְלֵיהֶם מְקַצְצִים הִיוּ מְלֻקָּטִים תַּחַת שְׁלַחְנִי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי כִּן שְׁלֵם לִי אֱלֹהִים וַיְבִיאֵהוּ יְרוּשָׁלַם וַיָּמָת שָׁם" (פסוק ז).

מקובל היה שמלכים מנצחים לקחו את הבנים של המלכים המנוצחים בשבי, חינכו אותם להיות נאמנים להם ואחר כך מינו אותם למלכים. דוגמה לכך: נבוכדנצר מלך בבל מגלה את יהויכין לבבל וממנה את צדקיהו למלך ביהודה (מלכים ב, כד).³⁵ אך "אין מדרך כובשי מלכים לקצץ ידיים ורגליים, רק לכלכלם

34 דוגמה לכך מצאנו אצל יעקב אבינו כשברח מעשו. נאמר (בראשית כח, יא): "וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשָׁם מִרְאֲשֵׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא". בהמשך (פסוק יח) נאמר: "וַיִּשָׁם [...] וַיִּקַּח אֶת הָאֲבֶן אֲשֶׁר שָׁם מִרְאֲשֵׁתָיו וַיִּשָׁם אֹתָהּ מִצֵּבָה". פירשו חכמינו (בבלי, חולין יא ע"א) והביאם רש"י (ד"ה וישם): "עשאן כמין מרזב מסביב לראשו שהיה ירא מפני חיות רעות. התחילו מריבות זו עם זו. זאת אומרת: עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת: עלי יניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, וזהו שנאמר (שם, יח): "וַיִּקַּח אֶת הָאֲבֶן אֲשֶׁר שָׁם מִרְאֲשֵׁתָיו". נשאלת השאלה: יעקב עשה מרזב מאבנים כדי להגן על עצמו "מפני חיות רעות", איך השלום שעשה הקב"ה בין האבנים – "עשאן [...] אבן אחת", יציל אותו מהמזיקין? אלא חז"ל מלמדים אותנו, שכשיש אחדות אין חיות רעות. כשמאחדים והופכים ל"אבן אחת", גם אם כלפי חוץ נראה שאין הגנה, החיות הרעות אינן יכולות להזיק כי כוח האחדות דוחה את המזיקים. ראו עוד: עיטורי תורה, בראשית, ויצא, עמ' 250, בשם האדמו"ר ר' אברהם מרדכי מגור.

דוגמה נוספת: "רבי אלעזר הקפר אומר: גדול השלום שאפילו ישראל עובדין עבודה זרה ושלום ביניהם [נוסחה אחרת: "ויעושין חבורה אחת"], אמר הקב"ה: כביכול איני שולט בהם [נוסחה אחרת: "אין מדת הדין פוגעת בהם"], שנאמר (יהושע ד, יז): 'חֲבוּרָה עֲצָבִים אֶפְרַיִם הֵנַח לוֹי' " (ספרי במדבר, פיסקא מב ד"ה וישם לך; בראשית רבה [מהדורת אלבק], פרשה לח ד"ה ויהי כל; מדרש תנחומא [בובר], פרשת צו סימן י ד"ה וזאת תורת). זו אינה ראייה מוחלטת מפני שמטרתו הייתה למנות "מלך מטעם" שיהיה נאמן לו, כמו שעשתה גרמניה במלחמת העולם השנייה כשמינו את "ממשלת וישי" בצרפת.

או להמיתם" (אלשיך). ועוד, ליהנות ולהשתעשע מאסונם של המלכים המנוצחים זו אכזריות יתרה המלמדת על שפלותם המוסרית של הכנענים.³⁶ שבת יהודה צריך היה לנצח במלחמה כיוון ש"שָׁלֵם עֲוֹן הָאֲמֹרִי" (בראשית טו), וגם להתמודד מול תרבות כנענית מושחתת "שנתמלאה סאתה". כאשר הוא עושה את אותם מעשים שעשו הכנענים כדי להפיל מורא, הוא מלמד שבכניסת עם ישראל לארץ ישראל אין בשורה רוחנית חדשה ואין שינוי.

הדגש בפסוקים הוא על המלך. לכן מאריך הכתוב ומספר על תפיסת אדני בזק ומה עשה לשבעים המלכים שניצחו. על ידי מרכזיות המלך התגבר שבת יהודה על הכנענים (כך גם בימי יהושע שהדגש בכתוב הוא על ניצחון שלושים ואחד המלכים), כי כוח האומה מתרכז במנהיגה. שבת יהודה הוא שבת המלכות ולכן הדגש הוא על המאבק בין שבת המלכות מישראל ומלך בזק.

היו שהוסיפו³⁷ כי ממעשה זה נראה שיהודה אינו רוצה ואינו מתיימר להיות מנהיגם של ישראל. משה ויהושע, שהיו מנהיגים של כל ישראל, הרגו את מלכי האויבים; משה הרג את סיחון ואת עוג; ויהושע את שלושים ואחד המלכים. מלך [למשה ויהושע היה דין מלך (רמב"ם, הלכות מלכים ג, ח)] הורג מלך, אך יהודה יצא למלחמה כשבת, לא הרגיש כמנהיגם של ישראל, ולכן לא הרג את אדני בזק, אלא רק קיצץ את בהונות ידיו ורגליו.

נראה שהסיבה ששבת יהודה לא ראה את עצמו כמנהיג של עם ישראל, אף על פי שנלחם וכבש את רוב המקומות בנחלתו, הייתה כיוון שמעבר מדרגה לדרגה אינו מתבצע מיד. זה תהליך שהשבת עצמו חייב להפנים. במיוחד שבימי יהושע שבת יהודה לא בא לידי ביטוי. אדרבה, החטא היחיד בספר יהושע נעשה על ידי עכן, שהיה משבת יהודה ולקח מן השלל, וישראל נענשו על כך, שנוצחו

36 לו היה מעניש אותם כמו נחש מלך בני עמון שרצה לנקר את עיני אנשי יבש גלעד, "בְּנִקְוֹר לָכֶם כָּל עֵין וְיָמִין וְשִׁמְתִיָּה חֲרָפָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל" (שמואל א יא, ב) יכולנו בדוחק להבין זאת. ההיגיון במעשה זה היה שבכך האדם מפסיק להיות לוחם. שהרי את החרב אוחז החייל ביד ימין ואת המגן ביד שמאל. כשהוא עיוור בעין ימין המגן מסתיר את שדה הראייה והוא אינו יכול להילחם. החרפה היא שלאדם חסרה עין, אך עדיין הוא יכול להמשיך לתפקד ולעבוד. העונש של אדני בזק חמור יותר. ללא אצבעות בהונות הידיים והרגליים לפנינו אדם מוגבל שאינו יכול לעבוד ולהתפרנס. הדברים אמורים במיוחד לגבי מלך שמום זה פוסל אותו ממלכותו.

37 הרב אברהם רמר, איש לשבטו, עמ' 20–21. ואף על פי שגם אדני בזק שהיה מלך לא הרג את שבעים המלכים אלא התעלל בהם והשפיל אותם, מכל מקום אצל ישראל לא מצאנו כן. הם הרגו את המלכים ולא קיצצו את בהונות ידיהם ורגליהם.

במלחמה הראשונה בעי.³⁸ על שבט יהודה לחזור להכיר בכך שהוא הראש והמנהיג, ותפקידו לאחד את שבטי ישראל. זהו תהליך ממושך. לכן, במלחמה הראשונה אין הוא מבין ומפנים שהוא זה שצריך להנהיג את ישראל. בעקבות כך, לאורך כל ספר שופטים אין הוא מופיע כמנהיג מרכזי, להוציא פעם אחת בימי עתניאל שהיה השופט הראשון, אך אין לכך המשכיות. יתרה מכך, עתניאל, השופט הראשון, מתואר כלוחם הנלחם מלחמת הצלה כדי להניס את העמים השוסים ולא ככובש הנלחם לכבוש את הארץ.

המשמעות של דברי אדני בזק

מדוע מתמקד הכתוב בעונשו של אדני בזק, כיצד נתפס ומה אמר? אדני בזק אינו מומת. בפסוק נאמר: "וַיְבִיאֵהוּ יְרוּשָׁלַם וַיָּמָת שָׁם". הוא מת מוות טבעי מפצעיו (מלבי"ם), ונענש מידה כנגד מידה באותו עונש שהעניש אחרים (רלב"ג). לפני מותו הוא אומר: "כִּפְאֶשֶׁר עָשִׂיתִי בְּן שָׁלֵם לִי אֱלֹקִים". הוא מבין שיש כאן משפט במידת הדין ("אלוקים") ומצדיק את הדין,³⁹ ובשכר זאת זכה למות בירושלים.⁴⁰ עצם אזכור שם אלוקים בפי אדני בזק משמעותו שהוא מביע אמונה באל אחד. הודאתו והסכמתו לקבל עונש על פי העיקרון של מידה כנגד מידה יש בהן הודאה בתורת הגמול. אלה אינם דברים של מה בכך. זאת ועוד, אנו מוצאים זאת רק במלחמה זו ולא במלחמות אחרות בספר שופטים. נראה לומר שבמלחמה הראשונה בבזק מופיע בתמציתיות מה שהיה יכול וצריך להיות. הכנעת הכנענים וחיסולם היו צריכים להביא את הגויים שנשאר בארץ להכרה כי "וְהָיָה ה' לְמִלְכָּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ" (זכריה יד, ט), שהרי תכלית יציאת מצרים היא הכניסה לארץ והקמת המקדש, "מִקְדָּשׁ ה' כּוֹנֵנוּ וַיִּדְבַּר" (שמות טו, יז). בחנוכת המקדש מתפלל שלמה (מלכים א ח, מא-מג): "וַיְגַם אֶל

38 נראה שהסיבה היא, שבאותו זמן ההנהגה הייתה בידי יהושע משבט אפרים. כאשר אין ביטוי לכוחותיו וליכולותיו של שבט יהודה ובמיוחד למנהיגותו, יהיו אנשים מיהודה שלא יסכימו לקבל הנהגה של אחרים ויכשילו מהלכים של מנהיג שאינו משבטם. לכן חטא עכן ולא הסכים לקבל את מה שציווה יהושע.

39 יש לכך רמז בפסוק "בְּן שָׁלֵם לִי אֱלֹהִים וַיְבִיאֵהוּ יְרוּשָׁלַם וַיָּמָת שָׁם", ובתורה נאמר: "לִי נָקָם וְשָׁלֵם" (דברים לב, לה). נוסף על כך, שם ירושלים הוא "שָׁלֵם" (בראשית יד, יח), ובבראשית רבה (מג, ז) נאמר: "צדק נקראת ירושלים שנאמר (ישעיה א, כא) צְדָק גָּלִין בְּה", ולכן מת אדני בזק בירושלים. ר' שבתאי וייס (משבצות זהב, שופטים א, ז) הוסיף, שמילת "כן" בגימטריה היא שבעים, רמז: "שִׁבְעִים מְלָכִים [...] הָיוּ מְלָקְטִים תַּחַת שְׁלֹחֲנֵי כְּאֶשֶׁר עָשִׂיתִי בְּן שָׁלֵם לִי אֱלֹהִים".

40 ר' משה דוד וואלי, אור זרוע על ספר שופטים, א, ז.

הַנְּכָרִי אֲשֶׁר לֹא מַעֲמֵךְ יִשְׂרָאֵל [...] וְבָא וְהִתְפַּלֵּל אֶל הַבַּיִת הַזֶּה [...] וְעָשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנְּכָרִי לְמַעַן יִדְעוּן כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת שְׁמֶךָ לִירְאָה אֶתְּךָ". הַנְּבִיא יִשְׁעִיָּהוּ אֹמֵר (ישעיהו ב, ב-ד): "נִכְוֶן יִהְיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים [...] וְנִהְרֻ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם. וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר ה' [...] וְיִרְנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכֶה בְּאַרְחֻתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תּוֹרָה וְדִבַּר ה' מִירוּשָׁלַם. וְשָׁפֵט בֵּין הַגּוֹיִם". רֵאשִׁיתוֹ שֶׁל תֵּהֲלִיךְ זֶה בִּסְפָר שׁוֹפְטִים בְּמִלְחָמָה הֵרֵאשׁוֹנָה שֶׁל שֶׁבֶט יְהוּדָה. אִילוּ יְהוּדָה הִיָּה מִקְבֵּל עֲלֵיו אֶת הַהֲנַהֲגָה וּמֵאֲחָד אֶת יִשְׂרָאֵל, הִיָּה הַנִּיצָחוֹן לֹלָא קִיצוֹץ יַדִּים וְרַגְלִים, אֲלֹא מֵתוֹךְ אַחַדוֹת יִשְׂרָאֵל וְגִילּוֹי שֶׁם שָׁמַיִם הַמוֹפִיעַ עֲלֵיהֶם. לֹא רַק אֲדֹנֵי בֹזֵק הִיָּה מִזְכִּיר שֶׁם שָׁמַיִם אֲלֹא גַם מַלְכִים וְעַמִּים נֹסְפִים. הַתְּנָאִי לִכְךָ הוּא דִרְגָתָם הָרוּחָנִית וּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֲךָ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְעִיל, הַמִּלְחָמָה הִיָּתְהָ פִּרְטִית וְלֹא כִלְלִית. לִכֵּן לֹא הִיָּתְהָ לִכְךָ הַשְּׁפָעָה עַל אַחֲרִים.⁴¹

סִיכּוּם וּמִסְקִנּוֹת

- א. חֲשִׁיבוֹתָה שֶׁל מִלְחָמַת בָּזֶק: זֶה הַמִּלְחָמָה הֵרֵאשׁוֹנָה לְאַחַר מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וְחֲשִׁיבוֹתָה הִיא בְּהִיוֹתָה מִשְׁלִימָה אֶת כִּיבוּשֵׁי יְהוֹשֻׁעַ (רש"י), וּבְהִיוֹתָה "שׁוֹרֵשׁ גָּדוֹל לְשֵׁאֵר הַמִּלְחָמוֹת" (רלב"ג). אִם יִנוּצְחוּ יִשְׂרָאֵל, יִיעֲלֶם הַפְּחָד הַפְּסִיכּוֹלוֹגִי מִפְּנֵיהֶם; וְאִם יִנְצְחוּ יִשְׂרָאֵל, הֵם יִכְבְּשׁוּ בְּקִלוֹת אֶת הַמְּקוֹמוֹת שֶׁעֲדִיין לֹא נִכְבְּשׁוּ;
- ב. שִׁינוּי בְּהִנְהָגָה: הַהֲנַהֲגָה עוֹבֵרֶת מִשֶּׁבֶט אִפְרַיִם לְשֶׁבֶט יְהוּדָה, וּמִמְנַהֵיג יַחִיד בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ לְהִנְהָגָה שֶׁל שֶׁבֶט. שִׁינוּיִים אֵלֶּה הֵם תּוֹצֵאָה הַכְּרַחֲתִית שֶׁל הַמַּעֲבָר מִהֲנַהֲגָה נְסִית לְהִנְהָגָה טְבַעִית, כְּשֶׁעַם יִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּרֵּשׁ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. תְּפִקִּדוֹ שֶׁל יְהוּדָה הוּא לְאַחַד אֶת יִשְׂרָאֵל וְלִהְנַהֵיג אֶת הַשֶּׁבֶטִים לְהַשְׁלֵמַת כִּיבוּשׁ הָאָרֶץ. מִבְּחֵן הַהֲנַהֲגָה שֶׁל שֶׁבֶט יְהוּדָה הִיָּה בְּמִלְחָמָה, כִּי מִלְחָמָה גּוֹרֵמַת לְאַחַדוֹת וּלְגִיבוּשׁ הָעַם;

41 הדבר מקביל למאמר חז"ל (בבלי, מגילה יד ע"ב) שיהושע התחתן עם רחב. המפגש בין רחב למרגלים, מעבר לבירור נקודות התורפה הצבאית של עמי כנען, היה גם מפגש בין ישראל ועולמו הרוחני לבין כנען ועולמו הרוחני-תרבותי. רחב הזונה מסמלת את החומר ואת הטומאה, לעומת המרגלים המסמלים את הקדושה (לדעת חז"ל היו אלה פינחס וכלב, הכוהן ונציג שבט המלכות). יש כאן מפגש בין הטומאה מול הקודש. התוצאה ממפגש זה הייתה שרחב נתגיירה ונישאה ליהושע (בבלי, מגילה שם). חזרתה בתשובה, גיורה ונישואיה ליהושע, מלמדים על ניצחון רוח ישראל במפגש שבין התרבות הכנענית שרחב היתה נציגתו לבין טהרת ישראל וקדושתו.

- ג. זיהוי בָּזֶק: לדעת יהודה אליצור בָּזֶק היא עיר בנחלת יהודה, בשטח אָבוּ דִּיס של ימינו. לדעת יחזקאל קויפמן היא בָּזֶקָה, ליד שעלבים, כנראה בנחלת דן בסמוך לגבול עם יהודה. לדעת ר' יהוסף שורץ וחוקרי הגיאוגרפיה ההיסטורית, המקום מצוי בסמוך לח'רְבַּת אַבְזִיק מדרום לבית שאן בנחלת מנשה. הזיהוי המסתבר הוא, שבזק שבפרקנו נמצאת בנחלת יהודה או באזור הסמוך לה ולא בנחלת מנשה, שכן מנשה לא הצטרף ליהודה ולשמעון למלחמה זו, ו"גורל" בתנ"ך משמעותו נחלה הקשורה לשבט עצמו;
- ד. הכישלון של שבט יהודה היה בכך שלא יצא למלחמה בראש צבא ישראל, אלא אנו מוצאים הסכמים בין-שבטיים פרטיים. כאשר יהודה פונה לשמעון בטענת הכדאיות ואינו מצרף שבט או שבטים נוספים, משתמע מכך שמעתה ואילך כל שבט יילחם את מלחמותיו בעצמו. אולם שלא כרוב השבטים, שבט יהודה המשיך את מעשה הכיבוש שהתחיל בהם יהושע. הוא הוריש את אשר יכול היה, ואף השתדל להוריש את העמק (חוף הים), אך לא יכול, ולא הניח בנחלתו אלא מובלעות שלא יכול היה להן. הכתוב מנסח זאת כחוסר יכולת ולא כחוסר רצון או כהתרשלות;
- ה. הדגשת ה"אני" השבטי והפרישה מהעם במלחמה זו באה לידי ביטוי גם בקיצוץ בהונות הרגליים והידיים של אדני בזק, עונש הנראה כאכזריות שלא לצורך וכמנהג הגויים. נראה שמעשה זה מלמד ששבט יהודה נהג שלא כראוי, שכן כשפועלים שלא כרצון ה' והעם, משתמשים בשיטות של גויים כדי לנצח. מעשי האכזריות של אדוני בזק מלמדים על שפלותם המוסרית של הכנענים. כאשר יהודה עושה את אותם מעשים שעשו הכנענים כדי להטיל מורא, הוא מלמד שבכניסת עם ישראל לארץ ישראל אין בשורה רוחנית חדשה ואין שינוי;
- ו. המשמעות של דברי אדני בזק: הכתוב מתמקד בעונשו של אדני בזק, כיצד נתפס ומה אמר, ובמיוחד באזכור שם ה' בפיו המלמד על אמונתו באל אחד ובהסכמתו לקבל עונש על פי העיקרון של מידה כנגד מידה. נראה שהדבר בא ללמד כי במלחמה הראשונה בבזק מופיע בתמציתיות מה שהיה צריך להיות. הכנעת הכנענים וחסולם צריכה הייתה להביא את הגויים שנשארו בארץ להכרה במלכות ה', ואז לא רק אדני בזק היה מזכיר שם שמים אלא גם מלכים ועמים נוספים. אך התנאי לכך הוא דרגתם הרוחנית ומעשיהם של ישראל.